

Πέντε ζητήματα σχετικά με την επικαιροποίηση της σκέψης του Λούκατς από τον Ρούντι Ντούτσκε¹

γράφει ο FRIEDER OTTO WOLF*

μετάφραση: ΘΑΝΟΣ ΛΙΑΠΑΣ

επιμέλεια-εισαγωγή: ΣΠΥΡΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΣ

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο δυτικογερμανικός Μάγς δεν αποτέλεσε ούτε ένα μεγάλων διαστάσεων εξεγερσιακό γεγονός κατά το πρότυπο του γαλλικού, ούτε μια μακράς διάρκειας περίοδο ταξικών αγώνων και συγκρούσεων κατ' αναλογία του ιταλικού, αλλά έναν διετή (1967-1969), σχετικά χαμηλής έντασης, αναβρασμό, ο οποίος περιελάμβανε τρεις συγμές κορύφωσης: τη διαδήλωση ενάντια στην επίσκεψη του Σάχη της Περσίας στο Βερολίνο (2 Ιουνίου 1967), τις διαδηλώσεις εναντίον του μεγιστάνα του τύπου Μπ. Σπρίνγκερ και του εκδοτικού του συγκροτήματος (11-18 Απριλίου 1968), κατά τη διάρκεια των οποίων ένας ακροδεξιός πυροβόλησε στο κεφάλι και τραυμάτισε

τον Ρ. Ντούτσκε, και τις διαδηλώσεις ενάντια στην ψήφιση των νόμων Έκτακτης Ανάγκης (11 Μαΐου 1968). Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να ισχυριστούμε ότι ο γερμανικός Μάγς, σε σχέση με τον γαλλικό και τον ιταλικό, ήταν όχι μόνο περιορισμένης διάρκειας και χαμηλής έντασης, αφού δε συνοδεύτηκε ούτε από μαζικές απεργίες, καταλήψεις εργασιακών χώρων και εργοστασίων ούτε από ιδιαίτερα βίαιες συγκρούσεις με τις δυνάμεις καταστολής, αλλά και μικρής εμβέλειας, αφού αφορούσε κυρίως φοιτητές, διανοούμενους και καλλιτέχνες. Όπως σημειώνει ο Εντσενσμπέργκερ, ο γερμανικός Μάγς, μη συνιστώντας μια εξεγερσιακή συνθήκη, απέβλεπε περισσότερο στη δημιουργία της, στη δημιουργία δηλαδή συνθηκών αντίστοιχων εκείνων της Γαλλίας.

i * Επίτιμος καθηγητής Φιλοσοφίας του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου

1. Δημοσιεύτηκε στον συλλογικό, υπό την επιμέλεια του R. Danemann, τόμο *Lukacs und 1968*, Aisthesis Verlag, Bielefeld 2008 (σελίδες 109-121).

τη Γερμανία του πρώτου στην ιστορία της *Μεγάλου Συνασπισμού* (κυβερνητική συμμαχία μεταξύ Χριστιανοδημοκρατών, Χριστιανοκοινωνιστών και Σοσιαλδημοκρατών) και του *τέλους του οικονομικού θαύματος*, της περιόδου της μεταπολεμικής ανοικοδόμησής της, τα ζητήματα που απασχόλησαν το κίνημα ήταν ο αντιαποικιοκρατικός αγώνας του Τρίτου Κόσμου και η προσπάθεια μεταφοράς του από την περιφέρεια στη μητρόπολη, η καταπολέμηση του υστερικού αντικομμουνισμού που, εν καιρώ Ψυχρού Πολέμου, χαρακτήριζε όλες τις κυβερνήσεις της Δυτικής Γερμανίας, το αίτημα για αποναζιστικοποίηση και εκδημοκρατισμό του Τύπου, της εκπαίδευσης, των κρατικών θεσμών και γενικότερα ολόκληρης της κοινωνικής ζωής. Επιπλέον, το γερμανικό κίνημα στρεφόταν ενάντια στη «σιωπή των πατεράδων», ενάντια σε κάθε προσπάθεια απόκρυψης ή συγκάλυψης των ναζιστικών εγκλημάτων, ενώ ταυτόχρονα επεδίωκε την επαν-ανακάλυψη της αριστερής, μαρξιστικής και αναρχικής, κληρονομιάς του πρόσφατου παρελθόντος, την οποία είχε εξαφανίσει ο ναζισμός, ο πόλεμος και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Σε αυτή την προσπάθεια καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισαν οι επανεκδόσεις έργων όπως αυτά των Μαρξ, Λούκατς, Λούξεμπουργκ, Λίμπκνεχτ, Κορς, Φρομ, Ντόισερ, κ.ά.

Το άρθρο του Φ. Βολφ που ακολουθεί αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο

η ηγετική φυσιογνωμία του γερμανικού Μάη, ο μαθητής της λουκασιανής *πραγματοποίησης και της γκραμισιανής ηγεμονίας*, Ντούτσκε, μέσω της μελέτης των φιλοσοφικο-πολιτικών έργων του Γκ. Λούκατς της δεκαετίας του '20, προσπάθησε από μαρξιστική σκοπιά να προσεγγίσει τα ζητήματα που απασχόλησαν το κίνημα της εποχής του: ζητήματα που κατά κύριο λόγο σχετίζονται τόσο με την ανάλυση της σύγχρονης ιστορικής πραγματικότητας όσο και με τον χαρακτήρα του υποκειμένου της επαναστατικής αλλαγής. Έτσι, το άρθρο του Βολφ αναδεικνύει τη θέση του Ντούτσκε ότι μια ορθή ανάγνωση της κοινωνικής πραγματικότητας, απαιτεί την ανάπτυξη μιας, εμπνεόμενης από το έργο του Μαρξ και του Λένιν, αντιδογματικής επιστήμης, μιας επιστήμης η οποία, εξετάζοντας συγκεκριμένα και λεπτομερώς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε ιστορικής συγκυρίας, θα είναι σε θέση να την κατανοήσει και συνεπώς να συμβάλει στη διαμόρφωση της στρατηγικής και της τακτικής του κινήματος. Μόνο μέσω της συγκρότησης μιας τέτοιας επιστήμης, υποστηρίζει ο Ντούτσκε, καθίσταται δυνατό να κατανοηθεί με σύγχρονους όρους ο ιμπεριαλισμός, ο πόλεμος, η κρίση του φορντισμού, το γερμανικό *οικονομικό θαύμα*, ο καταναλωτισμός, η μαζική κουλτούρα, το επίπεδο συνείδησης των εργαζόμενων και καταπιεζόμενων στρωμάτων αλλά και ο διαφορευτικός

χαρακτήρας της επαναστατικής κρίσης της δεκαετίας του '20 από εκείνης της δεκαετίας του '60. Προκειμένου να καταστεί ικανό το εργατικό κίνημα να προβεί σε μια τέτοια επιστημονική ιστορικο-διαλεκτική, και όχι δογματική, ανάλυση της πραγματικότητας, ο Ντούτσκε προτείνει την υιοθέτηση έναντι της επαναστατικής παράδοσής του μιας στάσης που δεν χαρακτηρίζεται από την τυπική αναπαραγωγή ή την άκριτη απόρριψη, αλλά από τη βαθιά κατανόηση και την ιστορική ανάλυση τόσο της θεωρητικής παρακαταθήκης όσο και των πρακτικών αυτού του κινήματος.

Από την άλλη, ο Βολφ παρουσιάζει τον προβληματισμό του Ντούτσκε σχετικά με τη συγκρότηση του σύγχρονου επαναστατικού υποκειμένου. Ποιό είναι, αναρωτιέται ο Ντούτσκε, το σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο και πώς αυτό οργανώνεται; Παραμένει η εργατική τάξη ο κύριος φορέας και εκφραστής της σοσιαλιστικής επανάστασης και το μπολσεβίκικο μοντέλο η κύρια μορφή οργάνωσης ή μήπως το βιομηχανικό προλεταριάτο δεν αποτελεί πλέον την κινητήρια δύναμη της ιστορίας και, ως εκ τούτου, προκύπτει η ανάγκη για μια νέα μορφή συλλογικής οργάνωσης; Σε τι συνίσταται η επαναστατική φυσιογνωμία και δράση ενός κινήματος ή ενός κόμματος και σε τι ο μοναδικός χαρακτήρας της σοσιαλιστικής επανάστασης; Πώς διαχωρίζεται αυτό το κίνημα τόσο από τον ρεφορμισμό όσο και από τον αριστερισμό και πώς το πρόταγμα του διαφοροποιείται τόσο από το σοσιαλδημοκρατικής υφής κράτος πρόνοιας όσο και από τα καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού; Τέλος, διερωτάται ο Ντούτσκε, εξελισσόμενος ηγέτης του γερμανικού Μάη, απευθυνόμενος σε έναν από τους κορυφαίους μαρξιστές όλων των εποχών, ποιος είναι ο ρόλος της ταξικής συνείδησης και πώς μπορεί το κόμμα αλλά και η διανοήση να συμβάλουν στην περαιτέρω ανάπτυξή της, δεδομένου ότι στις μοντέρνες κοινωνίες του δυτικού κόσμου συντρέχουν οι αντικειμενικές συνθήκες για τη σοσιαλιστική επανάσταση;

Η σημασία της επιστολής² του Ρούντι Ντούτσκε στον Γκέοργκ Λούκατς έγκειται στο γεγονός ότι επιτυγχάνει να επικαιροποιήσει τη σκέψη του Λούκατς, μέσω της ανάδειξης της μελέτης του τελευταίου σχετικά με την αναπόφευκτη επαναστατική κρίση της περιόδου 1917-1923. Ο Ντούτσκε καθιστά χρήσιμη για την εποχή του μια μελέτη, η οποία είχε ως σκοπό τη θεωρητική κατανόηση των προκλήσεων μιας τέτοιας επαναστατικής κρίσης, και προσφέρει στη γενιά του τα θεωρητικά εργαλεία που, κατά τη γνώμη του, αυτή προσδοκούσε. Κατά συνέπεια, ο Ντούτσκε ανήκει σε αυτούς που τη δεκαετία του '60 έθεσαν εκ νέου το ζήτημα της εξέτασης των πολιτικο-φιλοσοφικών παρεμβάσεων του Λένιν για μια ριζοσπαστική χειραφετική πολιτική μετά τον σταλινισμό.

Στη βάση αυτής της προβληματοθεσίας, η επιστολή του Ντούτσκε μπορεί να συγκριθεί με τη διδακτορική διατριβή που εκπόνησε ο ίδιος αργότερα³ κατά τον ίδιο τρόπο που μπορεί να συγκριθεί το σύνολο των δοκιμίων που συνθέτουν το *Ιστορία και ταξική συνείδηση* (1923) του Λούκατς με το πολύ πιο απαιτητικό μεταγενέστερο έργο του με τίτλο *Λένιν: Δοκίμιο πάνω στη συνοχή της σκέψης του* (1924). Αν και δεν είναι θεμιτή η σχετική υποτίμηση του πιο συστηματικού κειμένου απέναντι στις δοκιμαστικές προσεγγίσεις, η επιστολή αυτή του Ντούτσκε, ως μια προσηύχηση ψηλάφησης του ζητήματος, θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί πολύ πιο σοβαρά για την προσέγγιση αυτού που η διατριβή αργότερα –και για εξωγενείς λόγους– δεν κατάφερε να προσφέρει.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΣ

2. ΣτΜ. Τα αποσπάσματα που παρατίθενται παρακάτω προέρχονται από το γράμμα που έστειλε ο Ντούτσκε στον Λούκατς το 1967 και η οποία εκδόθηκε το 2000 από τον F.O.Wolf.

3. Η διδακτορική διατριβή του Ντούτσκε δημοσιεύθηκε το 1974 με τίτλο «Versuch, Lenin vom Kopf auf die Füße zu stellen» (*Δοκίμιο για να αναποδογυρίσουμε τον Λένιν και να τον στηρίξουμε στα πόδια του*).

γράφει ο FRIEDER OTTO WOLF*

Στο παρόν κείμενο θα πρέπει, δυστυχώς, να περιοριστώ στη διατύπωση των πέντε κλασικών ερωτημάτων της δικανικής ρητορικής (ή και της δημοσιογραφίας): Τι, ποιος, πού, πότε και γιατί· μέσω των οποίων θα προσπαθήσω να εκφράσω κάποιες πρώτες σκέψεις.

Τι;

Πρόκειται περί του ζητήματος της «επανάστασης στη Δύση» με έναν ριζοσπαστικά νέο τρόπο – πολύ πιο ριζοσπαστικό από την απλή αμφισβήτηση του δεσμευτικού και για τη Δύση μπολσεβίκικου μοντέλου επανάστασης. Όπως στο *Ιστορία και ταξική συνείδηση* του Λούκατς, έτσι και στο γράμμα του Ντούτσκε γίνεται μια στοιχειώδης απόπειρα να προσδιοριστεί ακριβέστερα σε τι συνίσταται η μοναδικότητα της «προλεταριακής επανάστασης» και η απάντηση αναζητείται στην ανακατασκευή μιας συγκεκριμένης μορφής της *συνείδησης* και της γένεσής της. Σε τι ακριβώς συνίσταται ο επαναστατικός χαρακτήρας της επαναστατικής πράξης; αναρωτιέται ο Ντούτσκε· ανάλυση που αφορά επίσης και τον τρόπο με τον οποίο διαχωρίζεται κανείς αφενός από πλαίσιον καθαρά «ρεφορμιστικές» απόπειρες βελτίωσης του υπάρχοντος, αφετέρου από «αριστεριστικές», δίχως προοπτικής νίκης, εξεγέρσεις. Αυτή η προσέγγιση του ζητήματος της συνείδησης δεν πρέπει να θεωρηθεί δέσμια μιας παραδοσιακής φιλοσοφίας («αυτοσυνείδηση») και κοινωνιολογίας («εν δυνάμει συνείδηση» – *zugerechnetes Bewusstsein*). Θα πρέπει να συλληφθεί μάλλον στο πλαίσιο της ιδιαίτερης ριζοσπαστικότητάς της, δηλαδή ως ανάδειξη μιας προβληματικής του ξεπερασματος της εξουσίας τόσο στο επίπεδο της κοινωνικά επεξεργασμένης γνώσης («επιστήμη») όσο και στο επίπεδο του

μη μεταβιβαζόμενου αναστοχασμού (*Selberdenkens*) κάθε μεμονωμένου ανθρώπου.

Ο Ντούτσκε διατυπώνει συνοπτικά την νέα προβληματική ως εξής: «Ο Μαρξ απέδειξε την προτεραιότητα της υλικής παραγωγής στο πλαίσιο της ιστορικής ολότητας για την ιστορική εποχή του καπιταλισμού. Από εκεί κι έπειτα όμως τόνιζε επανειλημμένα τον ιστορικό χαρακτήρα των νόμων κίνησης της οικονομίας, τον ιστορικό χαρακτήρα των κατηγοριών κτλ.

Τί συμβαίνει, όμως, όταν οι υλικοί όροι του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού που κυοφορούνται προ πολλού από τον ίδιο τον καπιταλισμό, δηλαδή όταν η υλική παραγωγή έχει ήδη “προ πολλού παίξει” τον ιστορικό της ρόλο, έχει δηλαδή ξεπεράσει δυντικά την κατάσταση ανέχειας της ανθρωπότητας μέσω της γιγαντιαίας ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων; Δεν αλλάζει έτσι τελείως ο χαρακτήρας της υλικής παραγωγής για την διαδικασία χειραφέτησης του ανθρώπου;

Έχει το περιθώριο επομένως μια διалекτική-επαναστατική θεώρηση της ιστορίας να απορρίψει την κατηγορία της αναγκαιότητας του ιστορικού προταές; Αν, όμως, συμβεί κάτι τέτοιο, η αντικειμενική δυνατότητα της επανάστασης μπορεί να παραποιείται κάθε λίγο και λιγάκι «υποκειμενικά», με αποτέλεσμα η ιστορική αναγκαιότητα του συμβάντος (ΣτΜ. της επανάστασης) να γίνεται όλο και πιο αμφισβητήσιμη.

Το “άλλα στο βασίλειο της ελευθερίας” (Ενγκελς), το οποίο αποτέλεσε για εσάς (ΣτΜ. εννοεί τον Λούκατς) το 1921 την αφετηρία της μελέτης της «θεωρίας της επίθεσης»¹ (*Offensivtheorie*), μου

1. Σ.τ.μ. Σύμφωνα με τον Κ. Χάρμαν (Ch. Harman) η θεωρία της επίθεσης, την οποία υιοθέτησε το ΚΚΓ (ΚΡΔ) το 1921, έθετε στο κόμμα το καθήκον «να «ξυπνήσει» τις μάζες, αναλαμβάνοντας μια σειρά

φαίνεται ότι σε μια υλιστική φιλοσοφία της ιστορίας θα πρέπει να εκκινεί όχι από την συνολική κατάρρευση του καπιταλισμού, αλλά από τη δυνατότητα του ξεπεράσματος της κατάστασης ανέχειας της ανθρωπότητας στη βάση των υψηλά ανεπτυγμένων παραγωγικών δυνάμεων και των δυνατοτήτων που αυτές φέρουν».

Ποιος;

Αυτό το ερώτημα αναφέρεται σε έναν εντελώς νέο τύπο επαναστάτη ακτιβιστή. Είναι ένας «μη οργανωμένος», ένας φοιτητής, ένας διανοούμενος, ο οποίος κατακτά διαρκώς τον ρόλο του ως καθο-

επιθετικών, ένοπλων δράσεων μερικού χαρακτήρα. Μ' αυτό τον τρόπο η αστάθεια του συστήματος θα μεγάλωνε, περισσότεροι εργάτες θα έμπαιναν στη δράση μέχρι του σημείου που στην ημερήσια διάταξη θα έμπαινε η κατάληψη της εξουσίας» βλ. σχετικά Charman Ch., Η χαμένη επανάσταση: Γερμανία 1918-1923, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2008, σελ. 333-335.

δηγτικού νου, μέσα από τους λόγους του στις συνελεύσεις και στα ΜΜΕ· ένας άνθρωπος που λειτουργεί ως παράδειγμα, ως πρότυπο. Έτσι, το επονομαζόμενο «οργανωτικό ζήτημα» γίνεται ολοένα και πιο περίπλοκο σε σχέση με εκείνο που ανακλύπει ή μπορεί να καταδειχθεί μέσω της εφαρμογής των νομικών και πολιτικών τεχνικών της οργάνωσης σωματείων και κομμάτων. Είναι, επίσης, ένας άνθρωπος, του οποίου η πραγματική πολιτική πράξη εξάγεται από τα διλήμματα και τις παραδοξότητες, στα οποία οδήγησαν τόσο η ιστορική κρίση των κομμουνιστικών κομμάτων όσο και οι «οργανικοί διανοούμενοι» του επαναστατικού εργατικού κινήματος;

«Η συνεχής και δυστυχώς όχι πάντα καρποφόρα αλληλεπίδραση ανάμεσα στην πολιτικο-προπαγανδιστική και οργανωτική δουλειά εντός και εκτός του Σοσιαλιστικού Γερμανικού Φοιτητικού Συνδέσμου (SDS²) και τη θεωρητικο-φι-

2. ΣτΜ. SDS (Sozialistische Deutsche Studentenbund) Σοσιαλιστική Γερμανική Φοιτητική Ένωση: Η SDS ιδρύθηκε το 1946 ως η οργάνωση της φοιτη-

λοσοφική προσπάθεια σχετικά με την πρακτική δουλειά και ακόμη περισσότερο με την ιστορική υπέρβαση των θεωριών του παρελθόντος χάριν ενός ανεστραμμένου παρόντος στο μέλλον, παρακάλυσαν ως τώρα την πραγματοποίηση των συγγραφικών μου επιθυμιών».

Ο Ρούντι Ντούτσκε εκθέτει αυτές τις επιθυμίες σε κάποιον που «δεν είναι πια εκεί»: Στον οργανωμένο ακόμα κομμουνιστή Γκέοργκ Λούκατς, ο οποίος έχει αποστασιοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό από τις φιλοσοφικο-πολιτικές θέσεις που ο ίδιος ανέπτυξε και εκπροσώπησε στις αρχές της δεκαετίας του '20. Σε αυτόν που δεν γύρισε την πλάτη στο ιστορικό σχέδιο του «πραγματικού υπαρκτού σοσιαλισμού» ως τέτοιου, παρά τη σταλινική παραμόρφωση της σοβιετικής εξουσίας – και ο οποίος συμμετείχε ενεργά, για άλλη μια φορά στην πολιτική του ζωή, στη διαδικασία της «αποσταλινοποίησης». Σε αυτόν, που πίστεψε και δεν αμφισβήτησε το πρωταρχικό «γεγονός της αλήθειας» (Wahrheitsereignis) αυτής της φιλοσοφικο-πολιτικής εξέλιξης (ΣτΜ. εννοεί την αποσταλινοποίηση) – και επομένως θα μπορούσε να αντιταχθεί στην «επικαιροποίηση» των θέσεων που ο ίδιος είχε διατυπώσει στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Το ότι προφανώς προτίμησε να σωπάσει (τι είπε στον Ντούτσκε κατά τη συνάντησή τους, δεν το γνωρίζουμε ακριβώς), μπορεί να γίνει κατανοητό με δυο τρόπους: Κυρίως, λόγω των δικών του προτεραιοτήτων, ενόψει δηλαδή του μεγάλου σχεδίου που αφορούσε την *Οντολογία* του, στο οποίο αφιέρωνε όλες του τις δυνάμεις και, από την άλλη, λόγω του γεγονότος ότι δεν θεωρούσε αναγκαίο να αντιταχθεί στο σχέδιο του νεαρού· το οποίο, αν και ήταν διαφορετικά δι-

τικώς νεολαίας του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας (SPD). Το 1961, ύστερα από μια δεκαετία έντονων συγκρούσεων με το κόμμα ιδιαίτερα πάνω στο ζήτημα του επανεξοπλισμού της Γερμανίας, τα μέλη της SDS διαγράφηκαν από το SPD. Από εκείνη τη στιγμή και ως το 1970 που διαλύθηκε, η SDS έδρασε ως η κύρια πολιτική οργάνωση της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, αριθμώντας το 1968 περίπου 2,5 χιλιάδες μέλη.

αρθρωμένο, θα μπορούσε πολιτικά να επιδράσει προς μια κατεύθυνση σύγκλισης, με την έννοια μιας νέας συσχέτισης δημοκρατίας και σοσιαλισμού· όπως την επικείμενη ο Λούκατς στο τελευταίο του ολοκληρωμένο έργο.

Αυτός ο νεαρός θεωρεί συνάμα ως κρίσιμη για την πραγματική επαναστατική δράση στο παρόν την επιρροή και την αναφορά στο έργο των παλαιότερων μαρξιστών:

«Από τον Μαρξ, τον Λένιν και εσάς έμαθα ότι την ιστορία δεν πρέπει να την αρνείται κανείς αφηρημένα, αλλά να την υπερβαίνει ιστορικά. Η προβληματική της κληρονομιάς ισχύει, κατά τη γνώμη μου, ιδιαίτερα για την επαναστατική παρακαταθήκη. Εμείς, που θέλουμε τις επόμενες δεκαετίες να συνδιαμορφώσουμε την ιστορία, μπορούμε να πετύχουμε κάτι τέτοιο μόνο πάνω στα θεμέλια μιας βαθιάς κατανόησης του παρελθόντος· αυτό ισχύει ιδιαίτερα όσον αφορά τους όρους διαμόρφωσης του «σταλινισμού», τον οποίο δεν γίνεται να «επαναλάβουμε».

Αυτό που με παρότρυνε να επισκεφτώ τη Βιέννη και τη Βουδαπέστη, προκειμένου να συναντήσω τον Λ. Πορ (L. Pörr), εσάς και άλλους συντρόφους και να συλλέξω πληροφορίες και υλικό από τη δεκαετία του '20, χωρίς βέβαια να απορρίπτω την υλιστική μελέτη της ιστορίας, δεν εκπορευόταν από το αστικό ιδεώδες για την επιστήμη, αλλά από τη συνειδητοποίηση της ευθύνης για μια αληθινή υπέρβαση των επαναστατικών κινημάτων του παρελθόντος».

Πού:

Το ερώτημα αυτό αναδύεται στο Δυτικό Βερολίνο, σε ένα πολύ ιδιόμορφο γερμανικό συγκείμενο. Σε αντίθεση με τη Φρανκφούρτη ή τη Χαϊδελβέργη, στο Βερολίνο δεν γίνεται να αδιαφορήσει κανείς για την ύπαρξη της ΛΔΓ (DDR) ως μιας προσπάθειας για έναν «σοσιαλιστικό κοινωνικό σχηματισμό» (Ούλμπριχτ - Ulbricht). Σε αντίθεση με το Μόναχο, εδώ έχει αναπτυχθεί μια ανατρεπτική

πρακτική εκ μέρους των φοιτητών, η οποία αναφέρεται άμεσα στα μεγάλα πολιτικά ερωτήματα της εποχής: Ιμπεριαλισμός και πόλεμος, μαζική συνείδηση και «καταναλωτισμός», κρατική παρέμβαση και οικονομική άνθηση. Τα ζητήματα αυτά αναδύονται στο μεγαλύτερο με διαφορά φοιτητικό κέντρο της Δυτικής Γερμανίας, στο Δυτικό Βερολίνο. «Όπως γνωρίζετε, το SDS είναι μέχρι τώρα η μοναδική σοβαρή σοσιαλιστική δύναμη στη Δυτική Γερμανία και στο Δυτικό Βερολίνο». Σε αντίθεση με την περιοχή του Ρουρ (Ruhr) ή τις μεγάλες πόλεις του γερμανικού Βορρά, εδώ δεν υπάρχουν διασπάσεις στο εργατικό κίνημα, στις οποίες θα μπορούσαν να προσανατολιστούν οι επαναστατημένοι φοιτητές. Έχει διαμορφωθεί ένας μαρξισμός, φοιτητοκεντρικός και εξειδικευμένος στο Δυτικό Βερολίνο, ο οποίος εκφράστηκε μέσα από περιοδικά όπως τα *Argument*, *Prokla*, *SoPo*, *mehrwert*.

Εδώ ο Ντούτσκε αντιπροσωπεύει μια συγκεκριμένη γραμμή ανανέωσης του μαρξισμού, η οποία αντιτίθεται τόσο στις αρχικές θεωρητικές απόπειρες αυτής της ανανέωσης, στον πυρήνα των οποίων αναπτύχθηκε το «κίνημα ανάγνωσης του Κεφαλαίου» (*Kapitallesebewegung*)³, το οποίο έδινε έμφαση στην άμεση αναγκαιότητα των ιστορικών ερευνών για την πολιτική πρακτική, όσο και ενάντια στον καθαρό «ακτιβισμό» πολλών αυθόρμητων ομάδων. Απέναντι σε όλα αυτά, ο Ντούτσκε προωθούσε την θεωρητικά προσανατολισμένη έρευνα συγκεκριμένων ζητημάτων.

Πότε;

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε εκ των υστέρων, ο Ντούτσκε διατυπώνει

3. ΣτΜ. Πρόκειται για κύκλους ανάγνωσης και μελέτης κειμένων των Μαρξ, Μπακούνιν, Λουξεμπουργκ, Λούκατς, Κορς, Ράιχ και των στοχαστών της Σχολής της Φρανκφούρτης κ.ά., που ξεκίνησαν το 1962 με πρωτοβουλία της SDS και στο πλαίσιο της οργανωτικής συγκρότησής της, ύστερα από την απόσχιση της από το SPD.

στρατηγικά ερωτήματα, όπως για παράδειγμα το πώς μπορεί μια πολιτική της «κοινωνικής απελευθέρωσης» να επανανοηματοδοτηθεί και να εκφραστεί μέσω ενός επαναστατικού κινήματος, υπό το πρίσμα της κρίσης του φορντισμού, η οποία έγινε φανερή τη δεκαετία του '60 με τις νεολοιαιστικές εξεγέρσεις που έλαβαν χώρα σε παγκόσμια κλίμακα.

Ενώ ο Λούκατς εξέθεσε τις έρευνές του στο *Ιστορία και Ταξική Συνείδηση* όταν η επαναστατική κρίση βρισκόταν στο ζενίθ της, ο Ντούτσκε, στο γράμμα του προς τον Λούκατς, σκιαγραφεί, σε μια μη επαναστατική με την κλασική έννοια περίοδο, τις στρατηγικές προϋποθέσεις τόσο όσον αφορά τη δουλειά για τη μετεξέλιξη αυτής της κατάστασης σε επαναστατική κατεύθυνση όσο και την αποτροπή μιας αντεπαναστατικής εκμετάλλευσης αυτής της κατάστασης. Όπως ο ίδιος γράφει στον Λούκατς:

«Μόλις τον τελευταίο χρόνο, όμως, βελτιώθηκαν οι “αντικειμενικές συνθήκες” για τη διεύρυνση των αντιπολιτευόμενων σοσιαλιστών, ευνοούμενες εντέλει από συγκεκριμένες δομικές δυσκολίες του δυτικογερμανικού καπιταλισμού κατά το “τέλος του οικονομικού θαύματος” (περίοδος ανοικοδόμησης). Ωστόσο δεν πρέπει να παραβλέψουμε ότι:

1. Δεν πρόκειται για κατάσταση κρίσης με τη μαρξιστική έννοια του όρου, αφού κάτι τέτοιο θα προϋπέθετε την ισχύ του λενινιστικού ορισμού του 1920: “Μόνο όταν οι από κάτω δεν θέλουν πια το παλιό και οι από πάνω δεν μπορούν πλέον να ζουν και να κυβερνούν με τον παλιό τρόπο, μόνο τότε μπορεί να νικήσει η επανάσταση”.

2. Δεν έχουμε ακόμα επεξεργαστεί ένα θεωρητικό σχέδιο του προσέξ της γερμανικής επανάστασης ως στιγμής (Moment) της παγκόσμιας επανάστασης.

3. Λείπει, επίσης, σίγουρα η οργανωτική έκφραση της θεωρητικής επεξεργασίας. Η απουσία όμως μιας επαναστατικής θεωρίας της σύγχρονης εποχής δεν θα πρέπει να σηματοδοτήσει μια στροφή προς μια γενική θεωρητικολογία πάνω στις ιστορικά κρίσιμες μορφές οργάνωσης.

György Lukács

Ernst Bloch

4. Για αυτούς τους λόγους, οι παροδικές δυσκολίες στην οικονομία “μας” μπορούν να αξιοποιηθούν, πρόσκαιρα, μόνο από την πλευρά της αντεπανάστασης».

Ο Ντούτσκε συνδέει τα παραπάνω με την προσπάθεια προσδιορισμού της βασικής διαφοράς ανάμεσα στην κατάσταση της δεκαετίας του '20 και της δεκαετίας του '60 (ταυτόχρονα, στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, διατυπώνεται εκ νέου η διαφορά ανάμεσα στη μαρξιστική παράδοση που εκπροσωπεί ο Λούκατς και το «καταστασιακό» υπόβαθρο του Ντούτσκε):

«Μου φαίνεται ότι η βασική διαφορά ανάμεσα στον Λένιν, την δεκαετία του '20 και στο παρόν έγκειται στο γεγονός ότι εμείς σήμερα δεν μπορούμε να εκκινήσουμε από την διαλεκτική ταυτότητα του κοινωνικο-οικονομικού προτσές και του προτσές της πολιτικο-κοινωνικής επανάστασης.

Η προλεταριακή πράξη κατόρθωσε παλαιότερα να “καθοδηγηθεί” μέσω μιας ανάλυσης των τάσεων της αντιφατικής ανάπτυξης του καπιταλισμού με επίκεντρο τις κρίσεις. Η θεωρητική και οργανωτική προετοιμασία για τις περιοδικά παραγόμενες κρίσεις ή τους πολέμους συνιστούσε τη στρατηγική και την τακτική της προλεταριακής επανάστασης.

Ακόμη και υπό αυτές τις συνθήκες φάνηκε, ήδη μεταξύ του 1919 και του 1921,

ότι η αντικειμενική κρίση του καπιταλισμού έβαινε παράλληλα με μια βαθιά ιδεολογική κρίση του προλεταριάτου, ότι ανέκυψε, δηλαδή, το αντίθετο του αναμενόμενου: στην θέση της ενεργούς ταξικής συνείδησης, η οποία έπρεπε σχεδόν “αυτόματα” να διαμορφωθεί στην πορεία της κλιμακούμενης οικονομικής κρίσης, εμφανίσθηκε ένας βαθιά πραγματοποιημένος⁴ “μενσεβικισμός”».

Κατά την ανασκόπηση της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ των θεωρητικών πρωτοβουλιών του Λούκατς και του Ντούτσκε με τον μαρξισμό της εποχής τους, μας προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση το εξής: Αμφότεροι εκκινούν από το αδιαμφισβήτητο θεωρητικό πλαίσιο αυτού που ιστορικά επικράτησε να ορίζεται ως «ορθόδοξος μαρξισμός», τον οποίο ως τέτοιον ασφαλώς αποδέχονται: ο Λούκατς στην πορεία μιας φιλοσοφικής συμπλήρωσης του «μαρξισμού του Κόμμματος», ο Ντούτσκε –πηγαίνοντας πολύ πιο μακριά– στην κατεύθυνση της ιστορικής συσχέτισης του μαρξισμού:

«Νομίζω, ότι ο λενινισμός ως “ο μαρξισμός στην εποχή του ιμπεριαλισμού” μπορεί να εφαρμοστεί σήμερα ως δη-

4. Ο Ντούτσκε χρησιμοποιεί ως κριτικό εργαλείο την έννοια της πραγματοποιήσιμης του Λούκατς για την εξέταση τόσο του «αντάρτικου πόλης» (RAF) όσο και της επανεμφάνισης της κομμουνιστικής προοπτικής στο τέλος της δεκαετίας του '60.

μιουργική μέθοδος της επαναστατικής επιστήμης μόνο υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Από τότε συνέβησαν συνολικά τόσα πολλά σε εμάς και το επαναστατικό κίνημα, που μόνο διά της εντατικής επεξεργασίας αυτού του τεράστιου υλικού μπορούμε να διασαφηνίσουμε την κατάστασή μας εντός του ιστορικού προτάξ- μια μελέτη που μπορεί να βοηθεί μόνο ως συλλογική προσπάθεια επαναστατών επιστημόνων και που δεν θα αποκόπτεται από την πρακτική-πολιτική καθημερινή δράση προς όφελος της θεωρητικής δουλειάς. Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τα “σημάδια της ιστορίας” στην παρούσα περίοδο, πρέπει να συλλάβουμε μια αντιδογματική⁵ επιστήμη».

Το πόσο αυτή η μέθοδος της επιβεβαίωσης διά της συσχέτισης⁶ (συνδεδεμένη

5. Η ταλάντευση του Ντούτσκε στο ερώτημα του προσδιορισμού της χρησιμοποιούμενης από τον ίδιο έννοιας της επιστήμης (επαναστατική, αντιδογματική) παραπέμπει σε ένα άλλο πρόβλημα όσον αφορά τη σχέση της πραγματικής επιστήμης και της «κριτικής θεωρίας» – το οποίο σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να επιλυθεί διά της πραγμάτευσης των «δυο επιστημών» ή υπό το «πρίσμα της λογικής» (standpunktlogisch). Ο Ντούτσκε είχε κατά νου μάλλον πρακτικά προβλήματα της θεσμικής παραγωγής γνώσης (με την έννοια μιας επεξεργασίας της εμπειρίας), τα οποία στην πράξη ήταν κρίσιμα: «Θεωρώ την φράση αυτή ως πολύ σημαντική για μας σήμερα [εννοεί τη θέση του Λούκατς «ότι σε αποφασιστικές στιγμές της ταξικής πάλης το κεφάλαιο και η μισθωτή εργασία αρχίζουν να σκέφτονται ιστορικο-υλιστικά, [...] ότι το κεφάλαιο θα καταστραφεί, ενώ το προλεταριάτο θα βρει έτσι την πηγή για την ενδυναμωμένη συνέχιση της πάλης» Fr. O. Wolf], πρέπει όμως να προστεθεί, ότι η CIA ως η μεγαλύτερη υπηρεσία επεξεργασίας πληροφοριών σήμερα προς όφελος της διατήρησης της καπιταλιστικής κυριαρχίας, υπερέχει ακόμη σε πολλαπλάσιο βαθμό έναντι του επαναστατικού κινήματος από αυτή την άποψη. Αλλά υπάρχουν νέα θετικά σημάδια και στο προλεταριακό στρατόπεδο, όπως είναι το Centre de Fanon στην Μπολόνια και η επιθεώρηση Monthly Review στη Νέα Υόρκη. Η ίδρυση επιστημονικών κέντρων για την επαναστατική πράξη πρέπει να αποτελέσει στο επόμενο χρονικό διάστημα άμεση προτεραιότητά μας».

6. Αυτή τη μέθοδο του ιστορικού συσχετισμού δίχως περιεχομενική αναμέτρηση με τα ίδια τα κείμενα την είχε ήδη εφαρμόσει ο κατοχυρωμένος ως «λεβνισμός»-σταλινισμός απέναντι στον παλαιότερο καουτσκισμό και τον μαρξισμό του Ένγκελς. Σήμερα, για παράδειγμα, με ανάλογο τρόπο λειτουργούν

με έναν εμπειρισμό, ο οποίος προπάντων αναδεικνύει τον πλούτο των στοιχείων της εμπειρίας) μετατράπηκε για τον Ντούτσκε σε επιστημολογική τροχοπέδη, γίνεται –με μια επανεξέταση– ιδιαίτερα σαφές, εάν τη συγκρίνουμε με κάποιες λίγο πολύ σύγχρονες θεωρητικο-πολιτικές αναζητήσεις, οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν πιο ριζοσπαστικές από θεωρητική, ιδίως επιστημολογική, άποψη. Αν δηλαδή τη συγκρίνουμε με τη λεπτομερή εξέταση της θεωρητικής κατάστασης του μαρξισμού, ιδίως της σχέσης των κοινωνικών επιστημών με τη φιλοσοφία, από τους Κ. Κορς (K. Korsch) και Μ. Χόρκχαϊμερ (M. Horkheimer) [ή την αναζήτηση ενός μαρξισμού της πράξης από τον Α. Γκράμσι (A. Gramsci) και τον Α. Λεφέβρ (H. Lefebvre), σε αντιπαλότητα με τη σταλινική «σύνθεση»], αλλά και με τις φρανκφουρτιανές ή δυτικοβερολινέζικες αναζητήσεις της «Λογικής του Κεφαλαίου» (ακόμα και με το εγχείρημα του Αλτουσέρ για την επαναδιατύπωση μιας «μαρξιστικής φιλοσοφίας»). Ενώ όμως αυτές οι προσπάθειες ανανέωσης του μαρξισμού θεωρήθηκαν, στο πλαίσιο της κρίσης του μαρξισμού που εκδηλώθηκε ανοιχτά στα τέλη της δεκαετίας του '70, ότι άπτονται των προβλημάτων συγκρότησης του μαρξισμού, οι προβληματικές του Λούκατς και του Ντούτσκε αξιολογήθηκαν ως σχετικά ασύνδετες; Ζητήματα, όπως αυτά για «το παρόν στάδιο του καπιταλισμού» ή για την τακτική της επαναστατικής «επίθεσης», ζητήματα δηλαδή που απαιτούν μια ειδικότερη έρευνα της παρούσας συγκυρίας και των αγώνων, θεωρήθηκαν ότι δεν εντάσσονται ως τέτοια στο θεωρητικό συγκείμενο γενικών συλλογισμών περί των θεμελιωδών δομών του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής ή της κυριαρχίας τους στις μοντέρνες κοινωνίες.

Αναδρομικά γίνεται εμφανές ότι η υλοποίηση της προσπάθειας φιλοσοφικής και επιστημονικής ανανέωσης του μαρξι-

οι Χαρντ (Hardt) και Νέγκρι (Negri) απέναντι στο σύνολο της μαρξιστικής παράδοσης, επίσης χωρίς ουσιαστικό διάλογο σε επίπεδο περιεχομένου με τον μαρξισμό.

σμού εκ μέρους του Ντούτσκε, [αντίστοιχη] της οποίας είχε αναλάβει την οποία είχε αναλάβει ο Λούκατς κατά την επαναστατική κρίση μετά το 1917, έλαβε χώρα τόσο με τη στενή όσο και την ευρεία έννοια: με τη στενή έννοια, με το να θεωρεί ασήμαντη μια γενική μελέτη του κυρίαρχου καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής ως τέτοιου και να προσανατολίζεται emphaticά στις ιδιαίτερες ενσαρκώσεις που λαμβάνει αυτός σε κάθε επιμέρους ιστορικό κοινωνικό σχηματισμό⁷. Και με την ευρεία έννοια, με το να απορρίπτει αφηρημένες διατυπώσεις περί «γενικών σταδίων ανάπτυξης του καπιταλισμού» ή μιας «γενικής επαναστατικής κατάστασης», διαπιστώσεις, δηλαδή που δεν λαμβάνουν υπόψη και δεν εξετάζουν προσεκτικά ούτε τις ιδιαιτερότητες των μεμονωμένων χωρών αλλά και συνασπισμών χωρών ούτε τις χαρακτηριστικές ιστορικές συγκυρίες σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή ως τέτοιες – όπως, για παράδειγμα, επικαίρησε με αξιόλογα αποτελέσματα η ιστορική σχολή της οικονομίας ως συνεχιστής του Β. Ζόμπαρτ (W. Sombart) και έπειτα η Σχολή της Ρύθμισης (Regulationsschule).

Γιατί;

Μια ιστορική μορφή (Gestalt) του «καπιταλισμού»⁸ έφθασε στο τέλος της. Ο μεταπολεμικός φορντισμός (και το ιστορικά συνδεδεμένο με αυτόν σύστημα του «Ψυχρού Πολέμου», το οποίο

7. Στην περίπτωση του Λούκατς η επιμονή του στη «θεωρία των σταδίων» του καπιταλισμού είναι συνδυασμένη με μια αναλυτική, βαθιά και πλούσια σε πληροφορίες μελέτη του *Κεφαλαίου*, η οποία αποτελεί μια σημαντική εργασία.

8. Αυτή η έννοια που έγινε δημοφιλής από τον Sombart αναλύει τις στοιχειώδεις διαφορές ανάμεσα στον «καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής» ως καθολική παραγωγική δομή και τη μοναδική του εφαρμογή σε μια ιστορική συγκυρία ενός επιμέρους ιστορικού κοινωνικού σχηματισμού. Εδώ ασχολείται με την μεταπολεμική συγκυρία της φορντικής Δύσης, του υπαρκτού σοσιαλισμού που παρέμενε δέσμιος της οπισθοδρομικότητάς του και του αρχικά ασαφούς πεδίου της αποσποικιοποίησης.

επίσης συμπεριέλαβε και τον «τρίτο κόσμο») είχε εξαντλήσει την ιστορική ορμή του και άρχισε να συσσωρεύει κρισιακά φαινόμενα. Το ερώτημα για την «εναλλακτική» έγινε πάλι επίκαιρο και απόκτησε νέο περιεχόμενο. Σε αυτή την κατάσταση ο Ντούτσκε αναδεικνύει (στον βαθμό που συμφωνεί ασφαλώς με την αντίστοιχη προσπάθεια του Λούκατς να προσδώσει ξανά συνοχή, σε φιλοσοφικό επίπεδο, στη μαρξιστική θεωρία) τον ολοκληρωτικό και επεκτατικό χαρακτήρα, με τον οποίο ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής αναπαράγει διαρκώς την κυριαρχία του. Αντί όμως ο Ντούτσκε, βασιζόμενος σε αυτό το θεμέλιο, να καταπιαστεί με την ατελείωτη «εργασία της έννοιας»⁹ (Arbeit des Begriffs), η οποία θα τον οδηγούσε σε μια ατέρμονη ανάπτυξη του «άλλοθι της θεωρίας» [μια κατηγορία που είχε αποδώσει κάποτε ο Χ. Μ. Εντσενσμπέργκερ (H. M. Enzenberger) στον Τ. Αντόρνο (T.W.Adorno)], ανακαλύπτει την εύστοχη θεωρία της επίθεσης του Λούκατς.

«Οι αντικειμενικοί νόμοι της καπιταλιστικής παραγωγής δημιούργησαν την κρισιακή κατάσταση, η οποία μπόρεσε να στραφεί σε σοσιαλιστική κατεύθυνση μόνο διά της “ελεύθερης και συνειδητής δράσης του προλεταριάτου” – σε διαφορετική περίπτωση επίκειται η κατάρρευση των αντιμαχόμενων τάξεων.

Στη βάση αυτής της εκτίμησης μπόρεσε να γεννηθεί η “θεωρία της επίθεσης”, η οποία ήθελε μέσω των ενεργειών του μαζικού κόμματος να διαλύσει την παθητικότητα και τη στασιμότητα της συνείδησης της τάξης, ελπίζοντας ότι θα επιδράσει αντίστροφα στην ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης.

Αυτή η θεωρία, η οποία απερρίφθη από τον Λένιν και τον Τρότσκι κτλ., αλλά δεν πρέπει να απαξιωθεί ως πραξικοπηματικός βολонταρισμός (putschistischer Voluntarismus), εφάρμοζε πάντα την αυθεντική μαρξιστική μέθοδο, δηλαδή τον ιστορικά συγκεκριμένο προσδιορι-

9. ΣτΜ. όπως έχει μεταφραστεί στο *Φαινομενολογία του πνεύματος*, Τζωρτζόπουλος Δ. (εισ., σχ., μτφ). Δωδώνη, Αθήνα 1993

σμό της διαλεκτικά μεταβαλλόμενης σχέσης υποκειμενικών και αντικειμενικών παραγόντων.

Ο τυφλός ακτιβισμός (πραξικοπηματισμός-Putschismus) και ο α-περίσκεπτος αντικειμενισμός (μη εννοιολογικός¹⁰ (begrifflos) Οπορτουρισμός) πάνε μαζί, όπως καταδείξατε σε πολλά χωρία των δημοσιεύσεών σας την δεκαετία του '20 – ήθελε όμως η «θεωρία της επίθεσης» να αποφύγει αυτόν τον πραξικοπηματισμό!».

Ο Λούκατς με αυτή την θέση απέφυγε στις αρχές της δεκαετίας του '20 τόσο τον «οικονομισμό» ή και άλλες μορφές ντετερμινιστικής αντίληψης της ιστορίας, οι οποίες υπονόμειναν τη δυνατότητα λήψης πρωτοβουλιών και δράσης του εργατικού κινήματος, όσο και την επικίνδυνη θεωρητικίστικη παράλυση που εδράζεται στις ίδιες τις ολοποιητικές (Totalisierungen) τάσεις του θεωρητικισμού, αναδεικνύοντας, με έναν

προκλητικό και βολонταριστικό τρόπο, ως βασικό θεμέλιο κάθε απάντησης στο ερώτημα «Τι να κάνουμε;» την πολυσυζητημένη θέση του Λένιν περί της «συγκεκριμένης ανάλυσης της συγκεκριμένης κατάστασης»· με την έννοια της στρατηγικής προτεραιότητας της επίθεσης στο πλαίσιο κάθε επαναστατικής πράξης. Ακριβώς για αυτό τον «βολонταρισμό» απέδωσε ο Γ. Χάμπερμας (J. Habermas) στον Ντούτσκε την κατηγορία του «αριστερού φασισμού».

Εν γένει, καθίσταται σαφής ο «απελευθερωτικο-θεολογικός» προσανατολισμός του Ντούτσκε, εξαιτίας του οποίου ήταν τελείως αδιανόητο για αυτόν να επανερμηνεύσει αυτή τη στιγμή της «επίθεσης» –πρωτοβουλία και απόφαση– ως έναν τυχαίο ως προς το περιεχόμενο ντεσιζιονισμό (Dezisionismus)· όπως είχε κάνει για παράδειγμα ο Μπερντ Ράμπελ (Bernd Rabehl), ο οποίος εντέλει δεν εξελίχθηκε σε αριστερό επαναστάτη, αλλά αντίθετα σε έναν φασίζοντα «πολέμιο του συστήματος». Αντιθέτως, χειραφέτηση και απελευθέρωση αποτελούσαν για τον Ντούτσκε –σε συμφωνία

10. ΣτΜ. Όπως έχει μεταφραστεί στο Adorno T. W., *Αρνητική Διαλεκτική*, Αναγνώστου Λ. (μφ., σμ.), Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006.

με τους Helmut Gollwitzer και E. Μπλοχ (E. Bloch)– αυτονόητους στόχους, που δεν είχαν ακόμη επιτευχθεί και που με κανέναν τρόπο δεν πρέπει να προσεγγίζονται ντεσιζιονιστικά. Ο προσανατολισμός αυτός ίσχυε για τον Γκέοργκ Λούκατς με κάπως διαφορετικό τρόπο – δεν παρουσιαζόταν θρησκευτικά, αλλά φιλοσοφικά· ως προϊόν της κληρονομιάς του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, αναφερόμενος ιδιαίτερα στην κορύφωσή του κατά τη διάρκεια της γερμανικής κλασικής περιόδου από τον Γκαίτε ως τον Χέγκελ. Αυτή η στιγμή του ετεροπροσδιορισμού (Heteronomie) στο πλαίσιο του σχεδίου για έναν μη πραγματοποιημένο ακόμη αυτοπροσδιορισμό (Autonomie) συνιστούσε για τον Ντούτσκε, όπως και για τον Λούκατς, όχι μόνο ένα αυτονόητο θεμέλιο για την οριοθέτηση από κάθε τυχαιότητα και κάθε άνευ περιεχομένου «εξτρεμισμό», αλλά υπήρχε επίσης ως κάτι α-διανόητο (Ungedachtes) στη φιλοσοφικο-πολιτική τους σκέψη· ένα άσκεπτο, το οποίο τόσο στον Λούκατς όσο και στον Ντούτσκε εκφράστηκε ως μια προϋπάρχουσα «ηθική»:

«Για να μπορέσουμε, όμως, τώρα να κατανοήσουμε το πραγματικό πρόβλημα του επαναστατικού προτοσές, απαιτείται μια ηθική (Moral) – ωστόσο όχι με την λουκατσιανή έννοια του 1918, αλλά με τη λουκατσιανή σοσιαλιστική κομ-

μουνιστική έννοια που είναι βασισμένη σε μαρξιστικά θεμέλια. Η ανάπτυξη μιας τέτοιας ηθικής στο πλαίσιο του παγκόσμιου κομμουνιστικού και σοσιαλιστικού κινήματος μας φέρνει εγγύτερα στη διαμεσολάβηση μεταξύ στρατηγικού και τακτικού στόχου, δηλαδή μας καθιστά ικανούς να συγκεκριμενοποιήσουμε το ουτοπικό πνεύμα της ιστορίας. Επομένως, οφείλουμε να κάνουμε ακριβώς αυτό που για τη σοσιαλδημοκρατία και τον κρατικό σοσιαλισμό είναι, για διαφορετικούς λόγους, αδύνατο».

Σε αυτό το απόσπασμα φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο Ρούντι Ντούτσκε ήλπιζε στο ξεπέρασμα της σκέψης του Λούκατς των αρχών της δεκαετίας του '20· επεδίωκε να ενσαρκώσει δηλαδή το «πνεύμα της ουτοπίας» σε ένα παγκόσμιο κίνημα που θα εμπνέεται από ένα νέο ιστορικό πρόταγμα απελευθέρωσης – πέραν του ιστορικά εξαντλημένου ορίζοντα του *σοσιαλδημοκρατισμού και του κρατικού σοσιαλισμού*, κάτι που είχε ήδη σκεφτεί ο Λούκατς δίχως όμως να κατορθώσει να κλονίσει τα συγκεκριμένα όρια. Από την άλλη, είναι φανερό ότι το καθήκον μιας συγκεκριμένης επανοικειοποίησης του θεωρητικού εργοταξίου της κριτικής της πολιτικής οικονομίας, όπως αυτή παραδόθηκε ανολοκλήρωτη από τον Μαρξ, δεν έλκει ιδιαίτερα την προσοχή του Ντούτσκε. **T**